MAKERPLAATSEN IN DE BIBLIOTHEEK

Onderzoeksartikel

Laatst bijgewerkt: 4 oktober 2021

Een makerplaats is een publiek toegankelijke creatieve doe-het-zelfruimte waar bezoekers kunnen samenkomen om te creëren, uit te vinden en te leren. In bibliotheken hebben zij vaak de beschikking over onder andere 3D-printers, software, hardware, elektronica en ambachtelijke gereedschappen. Daarmee vormen makerplaatsen een aanvulling op het bestaande aanbod van bibliotheken gericht op maken en creëren.

Makerplaats voor talentontwikkeling en experiment

In een makerplaats – ook wel *makerspace* of *FabLab* (*fabrication laboratory*) genoemd – staan creatie- en talentontwikkeling centraal. Een makerplaats heeft onder meer software, elektronica, 3D-printers, robots en andere machines en gereedschap beschikbaar. Mensen kunnen hier experimenteren met materialen en (digitale) technologie. Zo dragen makerplaatsen bij aan creativiteit, verbeeldingskracht, probleemoplossend vermogen, het leggen van verbanden, samenwerken en kennisdelen. De opkomst van makerplaatsen past bij de veranderende rol van de bibliotheek, met een verschuivende focus van collectie naar educatie en activiteiten.

Bibliotheek als werkplaats

In de Visie Mediawijsheid 2016-2018 gaat de KB uit van drie rollen voor de bibliotheek:

- De bibliotheek als **warenhuis** voorziet bezoekers van allerhande kennis en informatie;
- De bibliotheek als **wegwijzer** helpt mensen de juiste (media)vaardigheden te verwerven en leert hen omgaan met de dagelijkse overvloed aan on- en offline informatie;
- De bibliotheek als **werkplaats** biedt mensen een plek om samen met anderen kennis te vergaren, delen en ontwikkelen.

De opkomst van makerplaatsen past bij de rol van de bibliotheek als werkplaats: een plek om van elkaar te leren door te maken, te creëren en inzichten te delen. Op deze manier dragen makerplaatsen bij aan de ontwikkeling van digitale vaardigheden, maar ook aan het stimuleren van probleemoplossend vermogen, kritisch denken en creativiteit. Bovendien worden niet alleen verschillende competenties met elkaar verbonden: ook komen mensen met elkaar in aanraking om ideeën uit te wisselen en hun wereld te verbreden.

Technologie en creativiteit als pijlers

Een makerplaats kan verschillende vormen aannemen: het kan een plek zijn waar mensen leren werken

met technologie, maar ook een atelier dat ruimte biedt aan mensen om met hun handen te werken. Ook kan een makerplaats de vorm hebben van een studio waar bezoekers zelf media kunnen maken of een plek om samen na te denken over slimme oplossingen voor complexe maatschappelijke vraagstukken. Uitvinden en ontdekkend leren vormen de gemene delers. Vaak staan activiteiten rondom digitalisering en technologie centraal; soms draait het primair om vakmanschap en creativiteit (Caso & Kuijper, 2019; KB, 2018).

Maakactiviteiten in bibliotheken

Het aanbod van bibliotheken op het gebied van maken is breder dan alleen de inrichting van een makerplaats. Negen op de tien de deelnemende bibliotheken (88%) bieden maakactiviteiten aan. Het vaakst gaat het om coderen of programmeren (75%), gevolgd door robotica (57%), creatief schrijven (49%) en 3D-tekenen, -printen en/of -scannen (48%). Onderwerpen die slechts door enkele bibliotheken worden aangeboden, zijn tuinieren (8%) en sieraden maken (11%) (Van den Dool et al., 2021).

Aandacht voor makerplaatsen

Makerplaatsen staan al een poos in de belangstelling van bibliotheken (Van der Meer, 2016; KB, 2018). In 2018 deed de KB voor het eerst een inventariserend onderzoek naar makerplaatsen. Van de 102 bibliotheken die aan het onderzoek deelnamen, hadden er toen 42 een eigen makerplaats. Eind 2020 werd via de Bibliotheekmonitor van de KB opnieuw een peiling gehouden onder alle openbare bibliotheken. Het beeld ten opzichte van drie jaar eerder leek weinig veranderd: 44 van de 102 bibliotheken die aan het onderzoek meededen, hadden een of meer makerplaatsen binnen de muren van de eigen bibliotheek. In totaal zijn in Nederlandse bibliotheken 81 makerplaatsen te vinden (Van den Dool et al., 2021).

Opening nieuwe makerplaatsen

Het aantal makerplaatsen stijgt: 31% van de makerplaatsen is geopend in 2020, 21% in 2019, 26% in 2018 en 22% in de periode daarvoor. Veel plannen voor de opening van een makerplaats konden vanwege het coronavirus in 2020 geen doorgang vinden, en veel fysieke activiteiten werden opgeschort of online aangeboden. Deze plannen worden wellicht in de komende jaren alsnog doorgezet, maar worden mogelijk ook geremd door een gekrompen begroting als gevolg van het virus (Van den Dool et al., 2021).

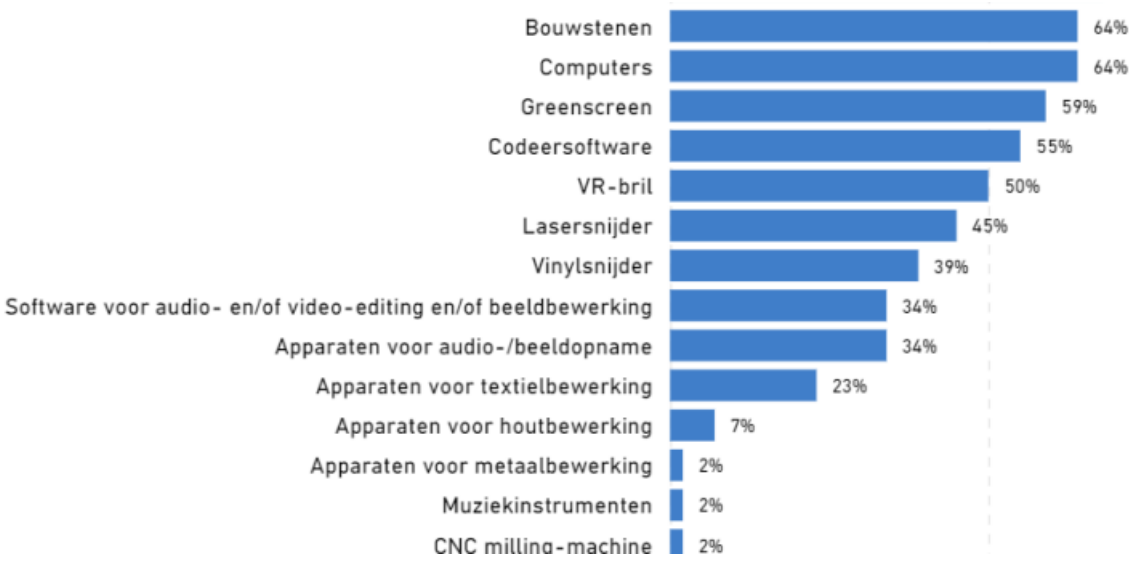
MAKERLAB

MAKERLAB is een proeftuin voor vernieuwing rondom makerplaatsen in bibliotheken. Binnen dit tweejarige project wordt ontwerpend onderzoek gedaan naar de programmering en inrichting van makerplaatsen in hun specifieke lokale context, en worden nieuwe methodes ontwikkeld voor het monitoren van de impact van makerplaatsen. Het project is een samenwerking van TU Delft, Hogeschool Rotterdam, Fers en de KB. In het eerste jaar zijn Bibliotheek Hoeksche Waard, Bibliotheek Hengelo, Bibliotheek Rivierenland en Bibliotheek Zuidoost Fryslân de pilotbibliotheken. In het tweede jaar worden nieuwe bibliotheken geworven. Het onderzoek loopt van 1 januari 2021

tot 31 december 2022.

Inrichting vaak gericht op digitale activiteiten

De gemiddelde makerplaats is zo'n 30 vierkante meter groot (KB, 2018). In veel van de ruimtes zijn mobiele devices (75%), BeeBots (73%), circuits (68%), bouwstenen (64%) en computers (64%) aanwezig. Ook zijn er vaak green screens (59%), VR-brillen (50%) en lasersnijders (45%) te vinden. Veel van deze tools en apparatuur zijn gericht op digitale activiteiten.

Bron: Van den Dool et al., 2021.

Makerplaats als permanente voorziening

In bijna de helft van de bibliotheken is de makerplaats opgenomen in een open ruimte, bijvoorbeeld in een aparte hoek op de jeugdafdeling (43%). Een derde van de bibliotheken (34%) heeft een afgesloten ruimte in de bibliotheek beschikbaar. Nog eens 14% geeft aan dat de makerplaats is opgenomen in de multifunctionele accommodatie waarvan de bibliotheek onderdeel uitmaakt. In veel gevallen (43%) is de makerplaats gesitueerd in een open ruimte in de bibliotheek. Een derde kiest voor een eigen afgesloten ruimte. De meeste bibliotheken kiezen ervoor hun makerplaats alleen te openen als er activiteiten zijn georganiseerd. Ongeveer een derde van de bibliotheken heeft vaste openingsuren (32%). Bij een kwart is de makerplaats ook op afspraak te gebruiken (25%). Een op de tien bibliotheken (9%) kiest voor vrije inloop tijdens de openingstijden van de bibliotheek (Van den Dool et al., 2021). Slechts een beperkt aantal makerplaatsen is niet toegankelijk voor mensen met een beperking (12%) (KB, 2018).

Basisschoolleerlingen belangrijkste bezoekers

Van de makerplaatsen is 65% een fablab of digilab, met activiteiten zoals coderen, robotica en 3D-activiteiten. De aangeboden maakactiviteiten van bibliotheken zijn op dit moment vooral gericht op kinderen. Samenwerking vanuit de makerplaats is er dan ook vooral met het basisonderwijs (36%), dat een bezoek aan een makerplaats inpast in het curriculum rondom digitale geletterdheid. Daarnaast

werken bibliotheken op dit gebied samen met voortgezet onderwijs (32%), lokale professionals (32%) en in mindere mate ook het bedrijfsleven (23%). Op die manier streven bibliotheken naar een groter bereik onder volwassenen (Van den Dool et al., 2021).

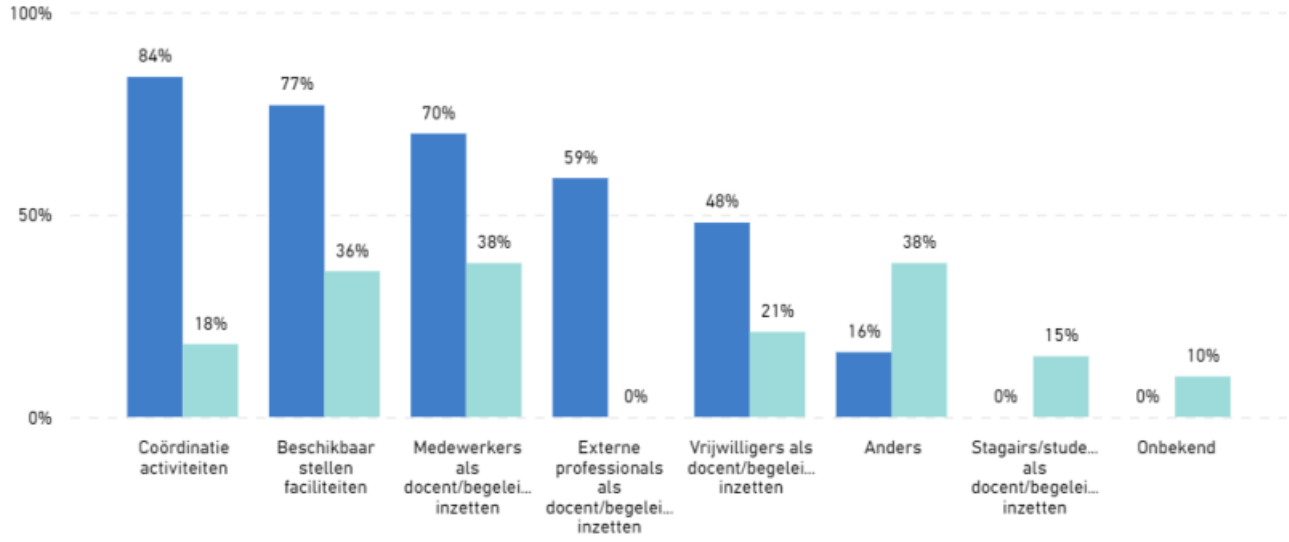
Bron: Van den Dool et al., 2021.

Samenspel met lokale partijen

De meeste bibliotheken werken bij de vormgeving van hun makerplaats samen met een variatie aan externe partners. Het gaat met name om lokale organisaties, variërend van hackersclubs tot kunstencentra. Ruim een derde van de bibliotheken (36%) werkt nauw samen met het basisonderwijs, maar ook professionele makers (32%) en het voortgezet worden door een derde van de bibliotheken als samenwerkingspartner gezien. Ongeveer een kwart (23%) werkt samen met het bedrijfsleven.

Bibliotheek als coördinator, facilitator en begeleider

In de samenwerking tussen bibliotheken en hun partners vervullen de bibliotheken over het algemeen een coördinerende rol (84%). Ook stellen zij de faciliteiten beschikbaar (77%) en treden zij vaak op als docent of begeleider (70%). Ook samenwerkingspartners zorgen vaak voor een docent of begeleider, in de vorm van medewerkers (38%) of vrijwilligers (21%). Daarnaast stellen zij specifieke apparatuur beschikbaar (36%). Ook denken zij mee over de invulling of verhuren zij producten aan de bibliotheek. In een enkel geval verzorgen zij ook (een deel van) de financiering.

Bron: Van den Dool et al., 2021.

Geschikt personeel blijft uitdaging

Ten opzichte van 2018 bleven bibliotheken in 2020 dezelfde successen vieren en liepen zij tegen soortgelijke knelpunten aan. De grootste uitdagingen zijn, naast het bereiken van nieuwe doelgroepen, het vinden van goed geschoold personeel met de juiste expertise. Vooral het vinden van mensen met specifieke kennis is een uitdaging. Het merendeel van de bibliotheken met een makerplaats zorgt voor bijscholing voor het eigen personeel. Als successen noemden bibliotheken onder meer de samenwerking met partners, het creëren van draagvlak binnen de eigen organisatie en het rondkrijgen van de financiering. Financiering geschiedt voornamelijk uit eigen middelen, aangevuld met projectsubsidies en bijdragen van deelnemers.

Bron: Van den Dool et al., 2021.

Bronnen

- Caso, O. & Kuijper, J. (2019). *Atlas: Makerspaces in Public Libraries in The Netherlands*. Delft: TU Delft, faculteit Bouwkunde.
- Dool, A. van den, Hermans, M. & Hoek, S. van de (2021). *De bibliotheek als plaats voor creatieve en persoonlijke ontwikkeling. Onderzoek naar makerplaatsen en maken in bibliotheken*. Den Haag: KB.

- Jochumsen, H., Skot-Hansen, D. Rasmussen, C. H. (2015). Towards Culture 3.0 - Performative Space in the Public Library. *International Journal of Cultural Policy*, 23(4), p. 1-13.
- KB (2018). *Makerplaatsen in openbare bibliotheken.* Den Haag: KB.
- KB (2019). *Mediawijsheid en de openbare bibliotheek: van warenhuis naar wegwijzer tot werkplaats. Visie Mediawijsheid 2016-2018*. Den Haag: KB.
- Mediawijzer.net (2015). *Jaarplan Mediawijzer.net 2016.* Zoetermeer: Mediawijzer.net.
- Meer, T. van der (2016). Steeds meer makersplaatsen in openbare bibliotheken. *IP | vakblad voor informatieprofessionals*, 7, p. 7-9.
- Platform Onderwijs2032 (2016). *Eindadvies Ons Onderwijs2032*. Den Haag: Platform Onderwijs2032.
- Willingham, T. & De Boer, J. (2015). *Makerspaces in Libraries*. New York, Verenigde Staten: Rowman & Littlefield.
- Willingham, T. (2018). *Library Makerspaces: The Complete Guide*. New York, Verenigde Staten: Rowman & Littlefield.